

4. *Самойлова Т.* Інвестиції капіталу та інвестиційний клімат в Україні // Галицький економічний вісник. — 2009. — № 1. — С. 95—100.
5. *Матвієнко П.В.* Покращення інвестиційного клімату — пріоритетне завдання державного управління // Інвестиції: практика та досвід. — 2007. — №1. — С.10.
6. Інвестиційний клімат в Україні: яким його бачить бізнес. Звіт IFC (Міжнародної фінансової корпорації) [Електронний ресурс] / Консультативна програма з інвестиційного клімату, регіон Європа та Центральна Азія. — Режим доступу: http://www1.ifc.org/wps/wcm/connect/67fe1e004b5f79ce9b66bb6eac26e1c2/Ukraine-IC-Report_Nov2011_UKR.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=67fe1e004b5f79ce9b66bb6eac26e1c2
7. *Правик Ю.М.* Стратегічні напрямки залучення і використання іноземних інвестицій // Інвестиції: практика та досвід. — 2006. — №18. — С. 26—30.
8. *Pye R.* Foreign direct investment in Central Europe: experience of major Western investors // *European Management Journal*. — 1998. — #4. — P. 378—389.

Статтю подано до редакції 12.10.2012 р.

УДК 339.727.2

В.В. Олійник, канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного менеджменту,
О.В. Фурсова, канд. екон. наук,
доцент кафедри міжнародного менеджменту,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

МІГРАЦІЙНИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

АНОТАЦІЯ. Розглянуто економічну природу та особливості формування міграційного капіталу в національній економіці, проаналізовано його вплив на соціально-економічний розвиток країн світу та України за умов глобальних дисбалансів розвитку світової економіки. Виявлено основні фактори, що впливають на формування міграційного капіталу в Україні.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: міграційний капітал, глобальна економіка, національна економіка, фактор розвитку.

АННОТАЦИЯ. Рассмотрена экономическая природа и особенности формирования миграционного капитала в национальной экономике, проанализировано его влияние на социально-экономическое развитие стран мира и Украины в условиях глобальных дисбалансов развития мировой экономики. Выявлены основные факторы, влияющие на формирование миграционного капитала в Украине.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: миграционный капитал, глобальная экономика, национальная экономика, фактор развития.

ANNOTATION. The economic nature and features of migration capital formation in national economy was determined, analyzed its impact on social-economic development of countries all over the world and in Ukraine under the global disbalancing conditions of global economy development. Analyzed the key factors affected the migration capital formation in Ukraine.

KEY WORDS: migration capital, global economy, national economy, the factor of the development.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світової економіки та інтеграції національних господарств істотно активізувалась міжнародна міграція. До міграції спонукають вагомні мотиви: пошук мігрантами кращої роботи, вищих доходів, поліпшення умов праці, вищої соціальної захищеності, шляхів задоволення своїх споживчих та інвестиційних інтересів. Міжнародну міграцію населення посилюють демографічні процеси та нерівномірний розвиток продуктивних сил. Глобалізація інтеграційних процесів зумовлює перерозподіл та лібералізацію світового ринку праці та капіталу. Велике значення має міграційний капітал як джерело фінансування процесів економічного зростання країн-реципієнтів. Міграційний капітал збільшує національний дохід, збалансовує платіжний баланс, забезпечує додаткове надходження іноземної валюти, сприяє зростанню заощаджень населення та інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає змогу стверджувати, що незважаючи на актуальність, тематика міграційного капіталу та його впливу на соціально-економічний розвиток національної економіки не є достатньо висвітленою у зв'язку із загостренням проблем глобальної нестабільності сучасного розвитку світової економіки.

Дослідження міграції та впливу міграційного капіталу на економічно-соціальний розвиток України, в частині впливу на інвестиційні процеси мають місце у працях таких вітчизняних вчених, як О. Варецька, А. Гайдуцький, Г. Герасименко, М. Долгалева, Е. Лібанова, О. Малиновська, А. Мозоль, С. Левшаков, В. Людкевич, О. Позняк, І. Польова, В. Приймак, О. Пуригіна, М. Романюк та ін.

Метою даної статті є аналіз ролі міграційного капіталу як фактора розвитку національної економіки в умовах глобальної нестабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з важливих напрямів глобалізації суспільного розвитку є розширення міжнародного обміну трудовими ресурсами. Міжнародна міграція людських ресурсів стала невід'ємною частиною сучасної системи світового господарства, нормою розвитку і функціонування більшості країн.

Міграційний капітал — заощаджена частина доходу мігрантів, який спрямовується на їх батьківщину і стимулює людський, соціальний та економічний розвиток домогосподарств, місцевих територій і країни загалом. Зміст поняття міграційного капіталу визначається з урахуванням джерел утворення, форми, змісту, характеру, особливостей руху та призначення грошових трансфертів. Вони являють собою не просто отриману за кордоном заробітну плату, а частину заощадженого доходу, призначено для розвитку їх домогосподарств шляхом інвестиційних вкладень. Отже, грошові трансферти виконують пряму та мультиплікаційну капіталоутворювальну функцію, забезпечуючи сталий соціально-економічний розвиток у країнах-реципієнтах.

Для з'ясування економічної природи міграційного капіталу найбільший інтерес представляють потоки трудової міграції від країн-донорів трудових мігрантів до країн-донорів капіталу. Перші, як правило, — це країни з високим попитом на капітал і великою пропозицією робочою силою. Для багатьох із них міграційний капітал стає важливим фінансовим ресурсом сталого соціально-економічного розвитку. Другі — навпаки, з високим попитом на робочу силу і великим потенціалом вивезення капіталу [4, с. 84].

За даними МОМ сьогодні у світі значно більше міжнародних мігрантів, ніж будь-коли, — за даними Департаменту з економічних і соціальних питань ООН (2009), — 214 млн, та їхня кількість протягом останніх кількох десятиліть швидко зростає, — зі 191 млн у 2005 році. Якщо мігруюче населення продовжуватиме зростати такими ж темпами, як і в минулі 20 років, у світі до 2050 року буде загалом 405 млн міжнародних мігрантів. У той же час кількість внутрішніх мігрантів вже сягає 740 млн осіб (Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (UNDP), 2009), тому загальна кількість мігрантів сьогодні по всьому світові вже наближається до мільярда осіб.

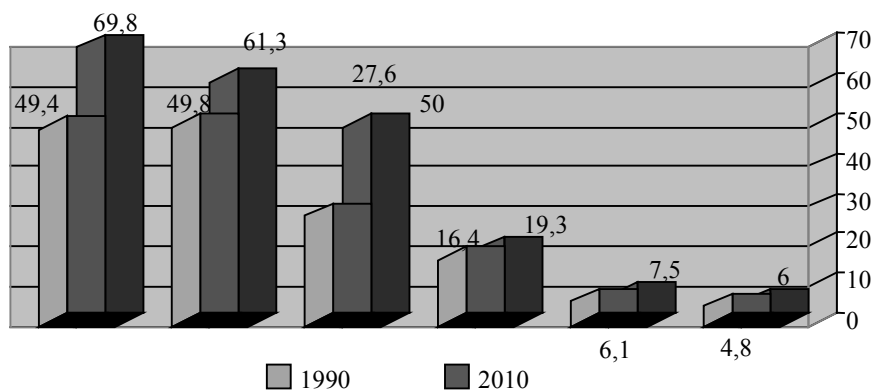

Рис. 1. Динаміка чисельності міжнародних мігрантів у регіонах світу, млн чоловік [6]

Хоча всесвітня економічна криза й уповільнила еміграцію у багатьох частинах світу, все ж очікується, що трудові ресурси по всьому світові зростуть з 3 мільярдів сьогодні до більш ніж 4 мільярдів вже до 2030 року, і це зростання буде навіть швидшим, ніж приріст населення Землі (Світовий банк, 2007).

Передбачається, що до 2050 року трудові ресурси у найбільш розвинених країнах залишаться приблизно на рівні 600 млн осіб, у той же час очікується, що у менш розвинених країнах трудові ресурси зростуть з 2,4 млрд осіб у 2005 році до 3 млрд у 2020-му та до 3,6 млрд у 2040 році. До 2025 року країни, населення яких на 60 чи більше відсотків складається з людей, молодших за 30 років, будуть майже всі розташовані в Африці, на південь від Сахари (Національна розвідувальна рада, 2008).

Крім того, поточна демографічна незбалансованість між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, за прогнозами, у найближчому майбутньому буде тільки збільшуватися. Є певна невідповідність між попитом на робітників-мігрантів і пропозицією, і це часто сприяє незаконній міграції та порушенню прав мігрантів.

За прогнозами ООН, у 2000—2050 рр. розвиненим країнам для підтримки чисельності населення, особливо його економічно активної частини, потрібна суттєва компенсуюча нетто-імміграція. Для утримання чисельності населення ЄС на рівні 2000 р. потрібно щорічно приймати близько 1 млн іноземців, збере-

гти кількість економічно активного населення потрібно щороку приймати 1,4 млн мігрантів.

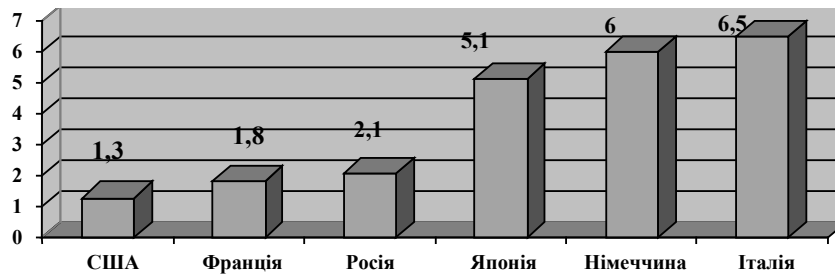

Рис. 2. Потреба в мігрантах для підтримання приросту працездатного населення [6]

Глобальна економічна криза зробила багатьох мігрантів у всьому світі уразливішими, тому що мігранти опиняються серед тих, хто перший втрачає роботу. Це відбивається у високому рівні безробіття серед мігрантів у порівнянні з корінним населенням. Наприклад, рівень безробіття серед мексиканських і центральноамериканських іммігрантів у Сполучених Штатах (11,4 % у червні 2009 р.) був вищим, ніж рівень безробіття серед корінних американців (9,5 %) (Інститут міграційної політики, 2009). У Європі рівень безробіття серед мігрантів загалом вищий, ніж рівень безробіття серед громадян країни, у 2008—2009 роках він підвищився швидше, ніж рівень безробіття серед громадян країни.

Поширення безробіття серед працівників-мігрантів означає, що вони можуть посилати на батьківщину менше грошей. Однак оскільки процент повернень був нижчим, ніж очікувалося, грошові перекази залишалися доволі стабільними, а у деяких країнах навіть відзначалося зростання потоку грошових переказів. У 2009 році, за оцінками Світового банку, у країни, що розвиваються, було переказано 316 млрд американських доларів — це на 6 % менше порівняно з 2008 роком (Світовий банк, 2010). Наприклад, перші ознаки зменшення притоку грошових переказів відчувалися ще у третьому кварталі 2008 року у деяких африканських країнах, в Уганді у першому кварталі 2009 року негативний приріст сягнув 40 %. Грошові перекази до Латинської Америки та країн Карибського басейну, що зросли на більш ніж 15 % з 2000 до 2006 року, уповільнили приріст у 2007 і 2008 роках. Проте деякі регіони відчували збільшення обсягу переказів грошових коштів. Наприклад, країни, які відправляють велику кількість мігрантів до країн Перської затоки, такі, як Бангладеш, Пакистан і Філіппіни, у 2008 та 2009 році відчували загальне зростання обсягу грошових переказів.

На обсяг і структуру потоків міграційного капіталу впливає чимало чинників. Найбільший вплив на розміри грошових переказів мають інтенсивність міграційних процесів, розміри заробітків мігрантів, моделі їх трансфертної поведінки та міграційна політика держави.

Структура регіональних напрямів руху міграційного капіталу є досить неоднорідною. Третина усіх грошових переказів мігрантів переміщується в межах азійських країн, що зумовлено працевлаштуванням великої кількості мігрантів з

Індії, Пакистану, Бангладеш, Йорданії в арабському нафто- і газовидобувному регіоні (Саудівська Аравія, ОАЕ, Катар, Оман). Велика кількість мігрантів з Китаю, В'єтнаму, Філіппін працює в Японії, Південній Кореї і Сінгапурі. Понад 15 % світових обсягів міграційного капіталу надходить у країни Латинської Америки з Північній Америки.

Важливою оцінкою масштабів міграційного капіталу є відношення його обсягів до ВВП країн реципієнтів.

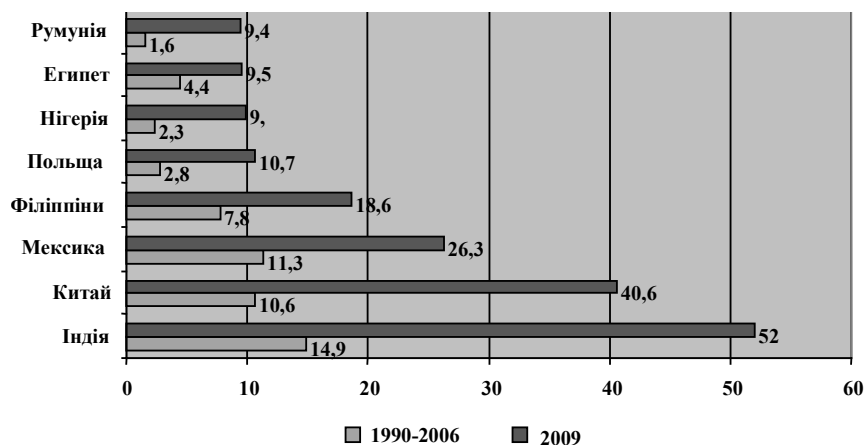

Рис. 3. Обсяги міграційного капіталу в розвитку країн-реципієнтів, у млрд дол. США [6]

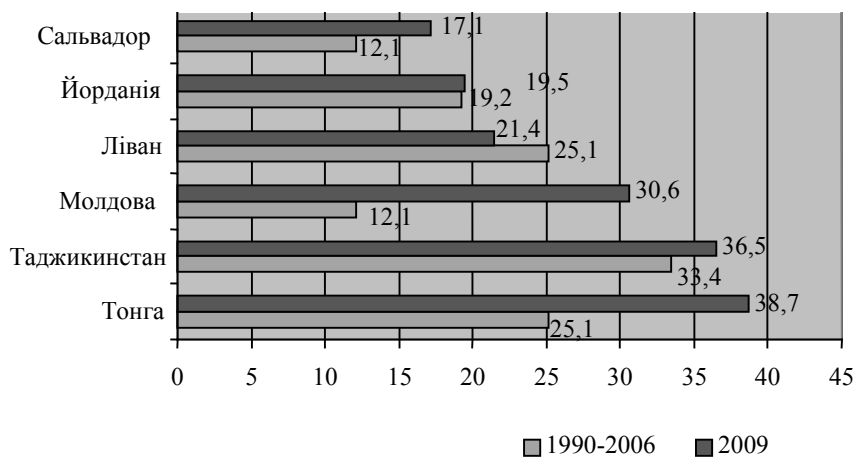

Рис.4. Значення міграційного капіталу в розвитку країн-реципієнтів, у % до ВВП країни [6]

Для України історично характерна масштабна міграція населення за кордон. Аналіз оцінок про розміри міграції свідчать, що вони істотно відрізняються між собою. Так, за даними Інституту соціології НАНУ, 12 % домогосподарств

України мають хоча би одного члена сім'ї, який працював або працює за кордоном. Кількість бажаючих працевлаштуватись за кордоном постійно збільшується. Це зумовлено тим, що в країнах ЄС, Балтії та Росії формуються досить потужні соціальні стимули для залучення кваліфікованих ресурсів.

За даними Міжнародної організації з міграції сукупна кількість емігрантів становить 6,5 млн чоловік, що складає 14,4 %, сукупна кількість українських трудових іммігрантів становить майже 198325 чоловік. До найпопулярніших країн призначення відносяться Російська Федерація, Німеччина, США, Ізраїль, Чехія, Угорщина та Польща. До найпопулярніших країн походження відносять Російську Федерацію, Молдову, Узбекистан, Білорусь, Грузія, Вірменія та Азербайджан [5, с. 3].

Основна частина населення — сільське населення (майже 32 %). За іншими даними, у потоках міграції за кордон найбільш широко представлено населення малих міст (33 %) і сільської місцевості (28 %).

Дослідження показують, що доходи українських мігрантів суттєво залежать від країни працевлаштування і сфери зайнятості. Найбільший дохід отримують українці, задіяні в зовнішньоекономічній і підприємницькій діяльності. Домінуючими видами економічної діяльності серед українських трудових мігрантів є будівництво, найпоширеніше серед чоловіків, і домашній догляд, що переважає серед жінок. За оцінками, приблизно одна чверть усіх мігрантів, що працюють за кордоном, мають неврегульований статус.

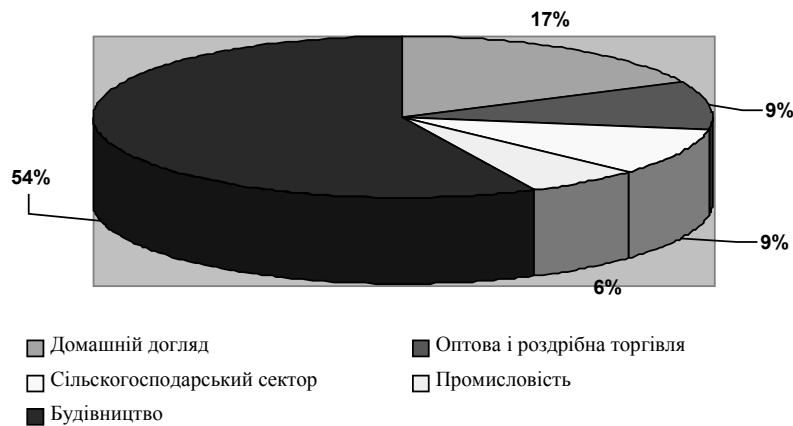

Рис. 5. Основні сфери працевлаштування українських трудових мігрантів [5, с. 5]

Грошові перекази до України майже рівні обсягу прямих іноземних інвестицій і майже в 8 разів вище за зовнішню допомогу розвитку для України. Згідно з припущеннями, українська економіка втратила б приблизно 7 % свого потенціалу без стимулюючого впливу грошових переказів мігрантів, а 10 % збільшення грошових переказів на душу населення приведе до зменшення частки населення, яке проживає у злиднях, на 3,5 %. Найбільша частина грошових переказів втрачається на прожиття (73 %) та товари широкого вжитку (26 %), тоді як лише 3,3 % використовується для створення власного бізнесу [5, с. 6].

Висновки. Таким чином, міжнародна міграція людських ресурсів стала невід'ємною частиною сучасної системи світового господарства, а глобалізація інтеграційних процесів зумовлює перерозподіл і лібералізацію світового ринку праці та капіталу. Міграційний капітал визначається і формується за рахунок джерел грошових трансфертів, що являють собою не лише отриману за кордоном заробітну плату, а частину заощадженого доходу, призначено для розвитку їх домогосподарств шляхом інвестиційних вкладень. Грошові трансферти виконують пряму та мультиплікаційну капіталоутворювальну функцію, забезпечуючи сталий соціально-економічний розвиток у країнах-реципієнтах. Економічна природа міграційного капіталу логічно формується та утворюється у площині потоків трудової міграції від країн-донорів (з високим попитом на капітал і великою пропозицією робочою сили) трудових мігрантів для яких міграційний капітал стає важливим фінансовим ресурсом сталого соціально-економічного розвитку до країн-донорів капіталу (з високим попитом на робочу силу і великим потенціалом вивезення капіталу).

На сьогодні у світі значно збільшується кількість міжнародних мігрантів, особливо протягом останніх кількох десятиліть. За умови продовження тенденції зростання населення такими ж темпами, у світі до 2050 року очується загалом близько 405 млн міжнародних мігрантів. Крім того, поточна демографічна незбалансованість між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, за прогнозами, у найближчому майбутньому буде тільки збільшуватися. Глобальна економічна криза сприяла високому рівню безробіття серед мігрантів у порівнянні з корінним населенням, однак оскільки процент повернень був нижчим, ніж очікувалося, грошові перекази залишалися доволі стабільними, а у деяких країнах навіть відзначалося зростання потоку грошових переказів. На обсяг і структуру потоків міграційного капіталу впливає інтенсивність міграційних процесів, розміри заробітків мігрантів, моделі їх трансфертної поведінки та міграційна політика держави. Структура регіональних напрямів руху міграційного капіталу є також досить неоднорідною — понад 15 % світових обсягів міграційного капіталу надходить в країни Латинської Америки з Північної Америки. Масштаби міграційного капіталу в таких країнах як Індія, Китай, Мексика, Філіппіни тощо є дійсно вражаючими: по-перше, відбулося його збільшення протягом останніх 20-ти років у 3—4 рази, по-друге, відношення його обсягів до ВВП країн реципієнтів — в окремих країнах його частка сягає до 40 % від ВВП, що утворює потенційно вагомий соціально-економічний ресурс розвитку національної економіки. Грошові перекази до України майже рівні обсягу прямих іноземних інвестицій і майже у 8 разів вище за зовнішню допомогу розвитку для України.

Література

1. *Андрусишин Н. І.* Доходи трудових мігрантів як чинник інвестиційного забезпечення розвитку регіону / Н. І. Андрусишин, М. М. Біль // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. — 2009. — Вип. XV (№ 4). — Ч. 2. — С. 139—147.
2. *Гайдуцький А. П.* Вплив міграційного капіталу на розвиток фінансово-банківської системи країни / А. Гайдуцький // Вісник НБУ. — 2007. — № 6. — С. 28—32.

3. Гайдуцький А. П. Облігації для емігрантів : незадіяні можливості / А. П. Гайдуцький // Дзеркало тижня. — 2010 (29 травня). — № 20. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dt.ua/newspaper/articles/60229>.

4. Гайдуцький А.П. Міграційний капітал: теорія, методологія, практика/ А.П.Гайдуцький. — К.: ТОВ «Інфосистем», 2010. — 446 с.

5. Міграція в Україні: факти і цифри.// Міжнародна організація з міграції (МОМ). Представництво в Україні. — Вересень 2011 року.

6. Офіційний сайт державного комітету статистики України // www.ukrstat.gov.ua

7. Офіційний сайт Національного банку України // <http://www.bank.gov.ua>.

8. Польова І. М. Роль приватних трансфертів мігрантів у інвестиційному процесі в Україні / І. М. Польова // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ : [сб. науч. тр.]. — Ливадия-Донецк : ДонНУ, 2007. — Т. 2. — С. 723—728.

9. Шиманська О. Аналіз можливостей залучення грошових доходів мігрантів в економіку України / О. Шиманська // Економічний аналіз. — 2011. — Вип. 8. — Ч. 1. — С. 224—227.

Статтю подано до редакції 15.10.2012 р.

УДК 336.71

Н. М. Пантєлєєва, канд. техн. наук, доцент, докторант
Університету банківської справи
Національного банку України (м. Київ)

ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ ЯК ФІНАНСОВА ІННОВАЦІЯ: ПРАКТИКА ЕКСТЕНСІЇ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто еволюцію підходів до визначення економічної сутності поняття «електронні гроші», світову практику поширення та нормативно-правового регулювання новачій електронних грошей; проведено аналіз регулювання та розвитку вітчизняного ринку електронних грошей та електронних платіжних засобів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: фінансові інновації, електронні гроші, електронні платіжні засоби.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрена эволюция подходов к определению экономической сущности понятия «электронные деньги», мировую практику распространения и нормативно-правового регулирования новачий электронных денег; проведен анализ регулирования и развития отечественного рынка электронных денег и электронных платежных средств.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: финансовые инновации, электронные деньги, электронные платежные средства.

ANNOTATION. The evolution of approaches to the definition of economic essence of the term «electronic money» and the world practice of extension and normative regulation of electronic money innovations are examined in the article. The regulation and development processes of domestic electronic money market and electronic means of payment are analyzed.

KEYWORDS: financial innovations, electronic money, electronic means of payment.